

ÜNİVERSİTENİN MUHTARİYETİ

Üniversitenin muhtariyeti meselesinin can alıcı noktası, üniversitelere ilmi faaliyet mümessilleri olan üniversiteleri ve üniversite mensuplarını, üniversitenin dışındaki siyasî ve iktisadî kuvvetlerin müdahalesinden, tazyikinden korumaktır. Üniversitelere müdahaleler ya iktidarda olan hükümetten yahut ta, üniversitelerin hususî şahıs ve teşekküllerden yardım gördüğü memleketlerde, iktisaden kuvvetli zümrelerden gelebilir. Hâlbuki ilim ve fikir hayatının verimli bir surette gelişebilmesi için üniversitelerin bu çeşit müdahalelerden ve üniversite mensuplarının her an işlerinden çıkarılmak, şu veya bu şekilde tazyika maruz kalmak endişesinden kurtulmaları gerektir. Endişe ve korkunun bulunduğu yerde ilim ve fikir gelişemez.

Üniversitenin muhtariyetine ait kanun lâyhasının başlıca maddelerini gazete-lerde okuduk. Bu işaret ettiğimiz hürriyet ve emniyeti sağlamak bakımından bu la-yiha ihtiyaca cevap veriyor mu? Bu kanunun kabul edilip, kanunun ruhuna uygun bir surette iyi niyette ve titizlikle tatbik edildiği takdirde üniversitelerin durumu bugünkünden daha iyi olacaktır. Rektörlerin ve dekanların iki yıl için seçilmele-ri, aynı rektör veya dekanın, dört yıl geçmeden bir daha seçilememesi ve Eğitim Bakanının, tasdik etmediği kararları ya Danıştay'a yahut üniversiteler arası kurula göndermek mecburiyetinde oluşu, bugünküne kıyasla daha ileri bir durumun ifade-leridir. Bununla beraber, bu kanun dahi, üniversitelere gereken düşünce hürriyetini ve emniyetini sağlamaktan uzaktır. Kanunda, Millî Eğitim Bakanının üniversitele-ri başı olduğu ve bu sıfatla üniversiteleri, fakülteleri ve bunlara bağlı müesseseleri hükümet adına mürakabe edeceği tasrih ediliyor. Eğitim bakanı, tasdik etmediği üniversite kararlarından akademik mahiyette olanlarını üniversiteler arası kurula göndermek mecburiyetindedir ama, Eğitim Bakanının kendisi bu kurulun başkanıdır ve üniversiteler arası kurul ancak Eğitim Bakanının lüzum göreceği hallerde ve bildireceği yerlerde toplanır. Bu vaziyette, başkan tasdik etmediği bir kararı kurula havale edince, kurulun başkanı sıfatıyla elbette kendi görüşünün kurul tarafından da kabulü hususunda ağır basacaktır. Ve kurula, kendi teşebbüsü ile toplanmak ve meseleleri ortaya atmak selâhiyetinin verilmemesi, bu kurulu büsbütün Eğitim Ba-kanına bağlı bir hale sokacaktır.

Sonra, en mühim nokta, bu kanun üniversite mensuplarının memur adedilmesi durumunu değiştirmiyor, memurlar kanunundaki meşhur dokuzuncu madde, me-murların siyasete karışmaması maddesi olduğu gibi duruyor. Diğer taraftan, kanu-nun ikinci maddesinin (d) fıkrasından üniversite ve fakültelerin “Memleketin türlü yönden ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün mesele ve davaları benimsiyerek öğretim ve inceleme konusu yapma”ları yazılı. Üniversite mensupları memleket da-valarını benimseyip bu hususta incelemeler yaptıkları, yazılar yazıp fikir ve tenkitler ileri sürdükleri zaman, memurlar kanunun dokuzuncu maddesini daima bir heyülâ gibi karşılarında bulacaklardır ve “siyaset yapmak” suçuyla işlerinden kapı dışarı

edilmek ihtimali başlarının üzerinde Demoklesin kılıcı gibi sallanıp duracaktır. Hukuki, iktisadî, umumiyetle sosyal mesele ve davalarda “siyaset” nerede başlar, miyarı nedir? Görülüyor ki bu durum, üst makamların her hangi bir anda “siyaset yaptın” diye indî hükümlerle müdahalesine yol açabilecektir. Ya memurlar kanunundan bu maddeyi kaldırmalı ve bir vatandaştan, memur olduğu için, anayasanın sağladığı esas siyasî hürriyetleri almamalıdır. Veya, hiç değilse, üniversite mensuplarını memurlar kanununun bu maddesine karşı koruyan kanunî teminat konmalıdır. Bu olmadıkça, üniversite ve fakültelere fikir, yazı ve tenkit hürriyeti sağlanamaz, bunlar olmadan da ilim hayatı gelişemez.

Bugünkü şartlar altında daha ileri bir kanun yapılamıyorsa, bu teklif edilen tasarı bir an önce geçirilip kâğıt üzerinde kalmıyacak şekilde ciddiyetle ve samimiyetle tatbik konmalıdır. Ama diğer taraftan, en yakın bir gelecekte, üniversitelere gereken ilmî faaliyet ve düşünce hürriyetini sağlayacak sürette de değiştirilmesi gerekmektedir.

Söz, Sayı 2, Haziran 1946